SOBRE QUINS ÀMBITS SÓN MÉS ADEQUATS PER A LES DECISIONS TERRITORIALS

Barcelona, juny 1990

LLUÍS CASASSAS
Catedràtic de Geografia de la Universitat de Barcelona

SUMARI

1. Uns mots introductoris

2. L'anàlisi dels fonaments geohistòrics

3. La ciutat no és una construcció estàtica ni un cos inert

4. El canvi del concepte de ciutat

5. Una nova interpretació de l'estructura territorial

6. El reconeixement d'una realitat manifesta

7. L'anàlisi de les transformacions

8. Sobre els obstacles i els seus remeis

9. Perquè es pot parlar de tipus nous de ciutats

10. Quins obstacles i quins remeis

Lluís Casassas

SOBRE QUINS ÀMBITS SÓN MÉS ADEQUATS PER A LES DECISIONS TERRITORIALS

«L'home pot donar un sentit a la vida i organitzar-la amb la seva voluntat»
Boris Pilniak

1. Uns mots introductoris

Manuel Ribas Piera, el mes de febrer de 1990, fent referència a l'àmbit de planejament de Catalunya que considera millor es preguntava: «Per què seguir amb l'atenció posada *només* en un tros del territori nacional?»[1].

Comença aquesta reflexió amb les paraules de Manuel Ribas perquè, possiblement, només es podrà trobar solució als problemes de l'ordenament territorial de Catalunya si s'esguarda *tot* el seu territori com *una sola* entitat, analitzada, no tan sols des dels factors físics, anomenats comunament factors «geogràfics», que tenen una indubtable importància a l'hora de tractar de la unitat de Catalunya, sinó, sobretot, des dels aspectes humans col·lectius. Referint-se a aquests, Salvador Llobet va escriure:

> «Més que a les circumstàncies físiques, la unitat catalana es deu al factor humà, a la vida comuna a través de molts segles, a la llengua pròpia, a uns camins (...) que han contribuït a formar un conjunt geogràficament unificat i solidari»[2].

Llobet, glossant aquestes idees en un altre lloc parlava del «paper unificador de la xarxa hidrogràfica» de Catalunya, substrat de la seva unitat política amb el centre a Barcelona, punt de confluència dels principals cursos fluvials.

I, finalment, per acabar aquesta mena d'introducció feta a tocs de cites bibliogràfiques, es transcriuen, malgrat la llargada, les línies que serveixen de tesi central al meu llibre escrit el 1977:

> «Hom pot resumir dient que, avui, Catalunya és una unitat econòmica i que el seu cap és Barcelona. Sembla que aquesta teoria pot esdevenir el canemàs en el qual es fonamenti tot el desenvolupament de l'obra present. I caldria afegir que voler potenciar el desenvolupament d'una part de Catalunya, mal sigui la més populosa i dinàmica, desconeixent les necessitats de la resta, és condemnar tot Catalunya, cap i cos, al raquitisme, a l'esterilitat i a la mort, potser per congestió.
> Voler bastir una Àrea Metropolitana de Barcelona, amb el nom que hom vulgui donar-li, desconeixent que la veritable àrea de Barcelona, l'única àrea de Barcelona, la constitueix la totalitat de Catalunya, és voler anar a contracorrent de la història, és voler desconèixer la realitat física i econòmica, és condemnar-se a no comprendre els moviments humans que s'han succeït a Catalunya, és doncs, reduir-se a no comprendre res»[3].

Ara bé, si es volgués insistir en els motius pels quals es vol reafirmar la tesi de la visió global i interdependent de Catalunya, potser seria interessant de recordar en quin moment els homes que han habitat les terres actualment catalanes han estat ja conscients de llur unitat i de pertànyer a una col·lectivitat de membres que es condicionen mútuament, perquè, la «visió global» no és un fet recent ni la seva constatació una invenció actual.

2. L'anàlisi dels fonaments geohistòrics

Sense voler-se endinsar en les presumpcions més obscures dels períodes més remots de la història d'aquestes terres, sembla que es pot afirmar que des del moment que Roma introduí modificacions importants a l'organització existent abans de la seva arribada—organització de base tribal que emmarcava un món de petites ciutats—, començà a enfortir-se el paper director de Barcelona, tant en l'economia com en les funcions típicament urbanes de protecció, de refugi i de centre organitzador de les activitats generals del país.

[1] Ribas Piera, M.; *Notes a una proposta per a revifar el planejament metropolità de Barcelona.* Escrit presentat a la Mancomunitat de Municipis de l'Àrea metropolitana de Barcelona. (Barcelona, juny 1990).

[2] Llobet, S.; «Cataluña», dins *Geografía Regional de España* (M. de Teran i Ll. Solé, directors), Ariel, Barcelona, 1969.

[3] Casassas i Simó, Ll.; *Barcelona i l'espai català*, Biblioteca de Cultura Catalana, núm. 30, Curial, Barcelona, 1977. És el resum de la tesi doctoral.

Escatir fins a quin punt fou intens i eficaç, sobre tot Catalunya, aquest paper dirigent de Barcelona potser és una tasca dels historiadors. Ací el que interessa és cercar els aspectes primordialment geogràfics que propiciaren la creació d'un feix de relacions presidit per Barcelona.

No s'intenta de negar que, a la consolidació d'aquest paper dirigent, contribuïren uns factors físics coneguts que, ratlles amunt, s'acaben d'anunciar: Barcelona està situada en l'únic eixamplament de l'andana litoral tan estreta que s'estén des de la Tordera —quan comencen els cingles de la Costa Brava— fins a Garraf —quan les muntanyes es tornen a abocar a la mar—. En aquest eixamplament desemboquen els dos veritables rius de tot el sector, el Llobregat i el Besòs, que travessen la serra de Marina pels estrets de Martorell i de Montcada, respectivament. A més, tots dos rius travessen la serra de l'Interior per altres estrets. D'aquesta manera, *tot* Catalunya està en contacte fàcil amb Barcelona, port comú per a totes les seves activitats econòmiques i per a les relacions exteriors de totes les terres catalanes.

Cal insistir: no hi ha un altre punt que reuneixi aquestes condicions. Ni Empúries, que terra endins veu barrat el pas dels seus camins pels espadats de Puigsacalm i els cims del Sistema Transversal, ni Tarragona, porta de la Depressió Central on havia d'arribar per l'estret de la Roixel·la i el coll de Tarrés, per trobar els deserts humans de les Garrigues i del Segrià meridional, proveïdors de collites migrades, ni Tortosa, amb el pas dificultós de les cluses de l'Ebre.

Tant el curs de l'Anoia, que ve de les terres altes de la Segarra a desguassar prop de Martorell —a les portes de Barcelona—, com els solcs que les aigües han obert a les margues toves de la Depressió Prelitoral: tant el Cardener i el Riubregós com la riera Gavarresa, tota la xarxa hidrogràfica contribuí, doncs, a fer que cap contrada catalana no quedés al marge de la influència de la ciutat de Barcelona, i s'establí de seguida una simbiosi entre Barcelona i el conjunt del territori que avui és Catalunya, simbiosi que va incloure avantatges recíprocs entre ambdós components.

Cal tenir en compte, però, i ben present que aquest paper dels fenòmens físics, tal com ha estat dit al principi, no és l'únic determinant a l'hora de crear-se la capitalitat de les terres catalanes i d'aparèixer allò que és titllat de centralisme barceloní, fenomen constant en la història. *No hi ha* un centralisme barceloní. El que s'ha pogut constatar al llarg del temps és el domini d'unes classes dirigents i dominants sobre tot Catalunya (la dita capital inclosa), exercit moltes vegades des de Barcelona, però no sempre.

Aquest és el veritable nus de la qüestió, perquè, tal com va dir Pierre Vilar: «és impossible de separar l'estudi del moviment nacional de l'estudi dels fenòmens de classe»[4].

Pel seu paper primigeni d'impulsor de la vida comuna i de receptacle de les poblacions i de llurs activitats, pel fet d'haver actuat com a àgora col·lectiva on s'han pogut debatre qüestions generals, pel seu paper constant de motor comprensiu i impulsor alhora, Barcelona constituí de seguida, més que un simple punt en el mapa, un conjunt humà on es reflectí tota la vida nacional. Realment, Barcelona ha estat sempre la gent del país sencer.

3. La ciutat no és una construcció estàtica ni un cos inert

Si pensar no és tan sols seguir el corrent, sinó quelcom més, «pensar Barcelona» no és tan sols encotillar-se en l'acceptació de muralles físiques o legals, tècniques o literàries. «Pensar Barcelona» no és tan sols limitar la visió a esquemes heredats, sinó quelcom més[5].

La generació d'avui, quan «pensa» Barcelona i el conjunt del territori català, no pot deixar escapar la seva cita amb el futur escudant-se en el prestigi de formulacions pretèrites.

---

[4] Vilar, Pierre; *La Catalogne dans l'Espagne moderne. Le milieu naturel et le milieu historique*, tom I, SEVPEN, París, 1962.
[5] Ribas Piera, M.; *op. cit.*

Ja a *L'Être et le Néant* hom pot llegir:

> «Cap estructura primitiva no ha de seguir limitant el significat i les possibilitats d'elaboracions futures...»

Aquestes paraules, que es poden considerar un cant a la llibertat individual enfront dels encerclaments de tots els dogmatismes, es poden aplicar a l'anàlisi de tot el que s'està considerant perquè, com és natural en un assumpte tan lligat a l'exercici del poder, en les

Figura 1. Els «grans camins confluents»

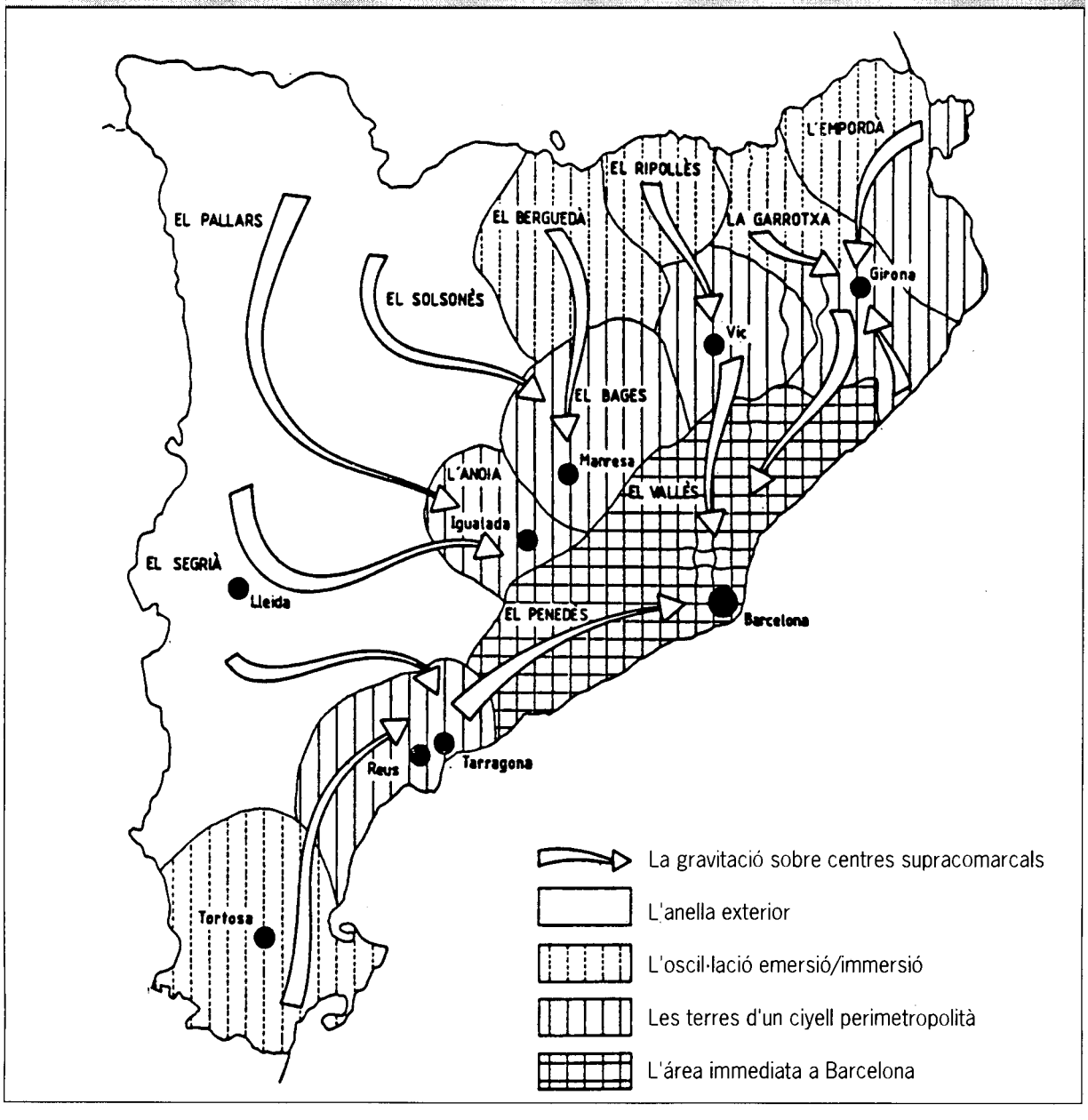

opinions sobre el territori imperen molt sovint lloses intel·lectuals dictades al llarg de les centúries.

Cap concepció del territori formulada en temps passats ni cap concepció de la ciutat heretada no poden limitar ni condicionar plantejaments nous i actuals perquè, a més, aquesta és la condició humana, la seva grandesa i la seva servitud, la de bastir cada dia el pensament nou, perquè

> «la presència humana en el món —continuava Sartre— no és una forma de ser, sinó una forma de fer, d'elegir de fer-se».

Fer aquestes reflexions no és fer una marrada que allunyi de l'objectiu concret d'aquest escrit perquè, circumscrivint més el comentari en el camp geogràfic, es poden estendre a la ciutat de Barcelona i a l'organització del territori de Catalunya els mots que Pau Vila deia referint-se a les comarques catalanes:

> «No existeix cap comarca immutable (...). Guardem-nos de seguir en la recerca d'un continent determinat quan està vist que aquest ha variat de forma a través dels segles»...[6]

I ací rau la clau de tot. Si és veritat que la funció determina l'òrgan i la forma (*form follows function*, va escriure Louis Sullivan), avui la ciutat, que és la construcció que la humanitat ha trobat per realitzar-se, per fer-se, acompleix una munió de funcions que no s'efectuen damunt el mateix empedrat ni queden limitades pel cercle de murs establerts. Avui, la ciutat és un fenomen en expansió ininterrompuda que irradia, a més de les funcions pròpiament urbanes, unes formes de vida concretes cada vegada més generalitzades.

Barcelona —cal tornar al cas de Barcelona— ha conferit al conjunt de Catalunya un model de vida urbà, al qual, tal com es dirà, només el sotmetiment a formes heretades impedeix el ple desenvolupament, model que es caracteritza per una oferta de possibilitats d'habitatge entesa també com una millora tant de l'habitatge pròpiament dit com de la qualitat del seu entorn; per una oferta de llocs de treball diversificats i cada vegada més especialitzats; per una oferta de possibilitats de comoditats, de comerç diversificat, d'educació i de cultura, de sanitat, d'assessorament, d'assistència, d'esplai... Encara que, massa vegades, el domini d'estructures socials envellides hi faci existir bosses de pobresa que deixen els avantatges descrits com a meres possibilitats.

Tal com ja s'ha dit, per la disposició de les valls, pels tàlvegs i les fondalades, per l'estructura del territori, s'ha establert, *des de sempre*, una relació entre les gents de tot el país i de Barcelona, fet que ha provocat que hi hagi aparegut un sentiment viu de solidaritat i de convivència que només raonaments malintencionats assagen d'enterbolir, sense assolir-ho del tot, però.

La dita popular tan coneguda que fa referència a la centralitat universal de Roma es podria retocar lleugerament i es podria dir que, a Catalunya, «tots els camins porten a Barcelona», o bé, mirant el món des de Canaletes, es podria dir que «tots els camins que surten de Barcelona porten arreu, a trobar totes les gents que constitueixen la comunitat nacional».

Aquesta és una de les grans contribucions que ha fet Barcelona a la construcció de la societat catalana, cada vegada més civilitzada a mesura que s'ha anat urbanitzant. Avui, Barcelona s'ha constituït com

> «un espai de convivència dinàmica no exempte de contradiccions, però en el qual han predominat els elements enriquidors i sinèrgics de les diferències per damunt dels efectes d'oposició i de conflicte»[7].

Encara més: Barcelona, com ha passat sempre a les grans ciutats capdavanteres, ha esdevingut

> «un espai de convivència i d'integració de les gents més diverses, d'orígens socials i culturals diferents, de nivell econòmic i professional divers, de creences diferents i, sovint, d'orígens ètnics diferents»[8].

[6] Vila, P.; *La divisió territorial de Catalunya*. Selecció d'Escrits de Geografia, I, Biblioteca de Cultura Catalana, núm. 31, Curial Barcelona, 1977.

[7] Borja, J. i Subirós, J.; *El renaixement de la ciutat. Eurociutats*. Conferència de les Eurociutats, Barcelona, abril 1985.

[8] Borja, Jordi, i Subirós, Josep; *op. cit.*

S'ha arribat ja a un punt en què es pot afirmar que avui no és possible parlar del futur de Barcelona ni parlar de l'endegament de la seva vida actual, de la que depèn el futur i l'endegament de la vida col·lectiva dels catalans, si es prescindeix de la seva realitat metropolitana. Avui, no té sentit parlar de Barcelona com d'una ciutat reclosa en el cercle nou de muralles format pels límits del terme municipal. Barcelona és el municipi, és clar, però és *quelcom més.*

És clar, val la pena repetir-ho, que hom pot parlar de l'existència del terme municipal específic de Barcelona (els famosos, molt concrets i ben comptats noranta-vuit quilòmetres quadrats), però és ben palès que la ciutat real de Barcelona excedeix àmpliament els seus límits administratius: la «ciutat-real» de Barcelona és un fet plurimunicipal metropolità.

Aquest conjunt metropolità constitueix, però, certament, una ciutat fragmentària, discontínua i multiforme, però que, malgrat tot, s'ha d'entendre i comprendre com un tot.

4. El canvi del concepte de ciutat

Abans de continuar parlant i pensant en el conjunt metropolità de Barcelona i en el tipus nou de ciutat que ha generat caldria aturar-se a considerar que el que ha canviat, també, és el mateix concepte de ciutat. Ací, ara, la recerca d'aquest concepte perdut s'intentarà fer des d'un punt de vista geogràfic.

I val la pena de fer-ho des de la geografia perquè el geògraf, ara, ja intervé en les discussions dels grups pluridisciplinars. Cada dia és més gran el cercle dels que comprenen, entre els geògrafs, que la vida no es troba reclosa en els seus laboratoris, sinó que es troba i s'hi ha de trobar, en el lloc on es forma dia a dia: al carrer i als llocs de treball.

Potser poden semblar fora de lloc aquestes consideracions, però és que cal recordar-ho. Fins fa poc no eren molts els geògrafs que es trobaven immersos en la vida quotidiana i, en canvi, eren molts els que acostumaven recolzar les seves opinions i orientar els seus objectius vers punts de vista obsolets o estranyament i obscurament teòrics. Ara, en canvi, cada dia són més els geògrafs que es troben cercant explicacions i solucions i experimentant les perspectives de futur en els camps ben diversos que havien abandonat als conreadors d'altres disciplines socials i tècniques.

Una d'aquestes parcel·les retrobades és l'anàlisi del fet urbà. Fins fa pocs decennis, la ciutat s'estudiava com un element del paisatge i en la seva anàlisi s'hi privilegiaven els aspectes descriptius i morfològics i s'abandonaven a un segon pla els elements interpretatius, els problemes interns de la ciutat i els de la seva estructura interna.

Va ser cap als anys seixanta quan, al conjunt del territori de l'Estat espanyol es va deixar de tractar la ciutat com un fet geogràfic, com un ens asèptic, neutre i gairebé sense problemes, tot i que ja feia temps que s'havia començat a considerar com un fet humà i, al costat dels urbanistes, sobretot, començà a ser considerada com una opció, com una alternativa, com un objecte de gestió. És el moment en què s'introdueixen els conceptes de xarxa urbana, d'armadura urbana, d'àrea d'influència, de relacions funcionals i de jerarquia dels centres. Entre els que deien tot això hi havia Ribas Piera, que no hi estava sol.

Fou el moment en què l'anàlisi teòrica es confonia amb l'actuació urbanística, moment en el qual els geògrafs normalment hi eren absents. No fou fins molt avançats els anys setanta quan entre els geògrafs s'assistí a un renaixement dels estudis urbans, encara poc sistemàtics i amb una metodologia vacil·lant. Fou quan semblava que interessava molt més el model teòric que el problema que s'estava estudiant.

Els geògrafs es preocuparen pels problemes derivats de la creixença urbana que era deguda a moviments migratoris tan grans i de la seva conseqüència, la concentració poblacional. Eren problemes nous, perquè fins aleshores no s'havien estudiat més que pels demògrafs i els sociòlegs, mentre els urbanistes continuaven preocupats per les qüestions derivades de la congestió i de les seves conseqüències.

És veritat que els geògrafs havien efectuat estudis monogràfics relatius a ciutats concretes i, en especial, havien efectuat anàlisis de grans centres urbans, especialment Madrid i Barcelona, però la problemàtica urbana continuava principalment en mans dels sociòlegs, els urbanistes i els arquitectes.

Només ara, aquests darrers anys, els geògrafs han començat a analitzar els problemes de la ciutat en relació amb el conjunt de la societat, els problemes entre el centre i la perifèria, els problemes de les xarxes urbanes i els problemes generals del desenvolupament urbà. S'ha deixat ja l'anàlisi exclusiva dels aspectes de la morfologia urbana i s'ha arribat a considerar la ciutat com un sistema que s'ha d'analitzar en tots el seus aspectes i problemes.

Ara doncs, com es pot definir la ciutat? Segons una definició clàssica, la ciutat és un lloc d'assentament humà estable en el qual és fonamental una certa aglomeració de la població i, gairebé sempre, el predomini d'unes funcions no agrícoles d'aquella població.

Però, en mirar la realitat actual de Catalunya —com passa en molts altres indrets— es comprova que en el procés actual d'urbanització general del país resulta difícil escatir on queden els límits de la ciutat, on i com es distingeix del camp que la rodeja, en el qual ja són visibles els caràcters de la urbanització mencionada.

La vella oposició entre la ciutat i el camp que era notable a Barcelona fins després de la guerra civil s'ha transformat pel creixement del sector terciari, que ha arribat a ser el determinant.

El factor numèric o demogràfic que servia per determinar la jerarquia urbana ha perdut importància perquè la ciutat no es pot estudiar de manera aïllada, sinó com un conjunt, sistema o estructura urbana d'un territori que, en el cas de Catalunya, comprèn una bona part de la regió. Ja no es tracta, doncs, de «posar ordre» entre ciutats tancades: el que s'ha de fer, ara, és pensar en la ciutat com un ens obert en el qual tots els seus habitants puguin ser ciutadans de ple dret i puguin trobar-hi la satisfacció de les seves necessitats.

En aquest sentit, és justa l'apreciació que fa Italo Calvino en *Les ciutats invisibles*. Explica:

> «També les ciutats creuen que són obra de la ment o de la casualitat, però ni l'una ni l'altra són capaces de mantenir drets els seus murs. D'una ciutat no has de fruir les set o les setanta set meravelles, sinó la resposta que et dóna a una petició. O a la pregunta que ella mateixa et fa».

I és potser en arribar a aquest punt que val la pena de tornar-se a preguntar què és la ciutat, tenint molt present que ara s'ha de parlar per força de l'aglomeració de Barcelona en l'estructura de la qual es veu la imatge del que passa a la resta del territori. A més, ja no hi ha dubte que l'estructura metropolitana serà la preeminent en un futur que ja és actual i que actualment ja comença a ser un model vàlid per a Catalunya.

Com s'ha dit altres vegades, la gran ciutat central catalana pot ser contemplada com una realitat a tres escales diferents: la ciutat central administrativa, l'aglomeració o continu urbà i la Regió Metropolitana. Cada vegada més, l'acció municipal central té tendència a estendre's més enllà i la gran ciutat ja no és monopoli del seu municipi central, sinó que es podria definir com un terreny d'encontre i de concertació necessària no només amb els municipis veïns del seu voltant, sinó amb tota la comunitat i, fins i tot, amb el govern de l'Estat. I tot això malgrat els recels i les suspicàcies que a vegades pugui crear l'expansió de la gran ciutat i dels seus serveis.

Cal tenir en compte que el desenvolupament s'efectua al si de la ciutat central, dins d'un territori especialment organitzat. La ciutat central és un subsistema social, organitzat territorialment, capaç d'absorbir i de generar innovacions, mentre que les ciutats perifèriques, les que es troben més enllà del rodal immediat de Barcelona, són subsistemes dels quals el desenvolupament és determinat principalment per les institucions centrals mitjançant relacions de dependència.

Del que s'acaba de dir resulta evident una estructuració del territori en nuclis de nivells jeràrquics diferents, i aquesta és una situació sòcio-política —la de la jerarquització dels nuclis urbans— que ha de ser abandonada perquè les ciutats que no són milionàries, carregades de personalitat i de tradició, amb sectors terciaris cada vegada més vius, són ciutats de tipus nou que superen funcionalment els seus límits administratius i que volen rebutjar la seva relegació a nivells inferiors de la jerarquia.

Quin paper juguen aquestes ciutats en un país cada vegada més urbanitzat en el qual es comprova cada vegada més que és la gran àrea central la que atorga el caràcter a tota la societat catalana de finals del segle xx?

I es podria preguntar, també, quin paper juguen aquestes ciutats que es voldria situar a nivells inferiors de jerarquia i a les quals, a tot estirar, s'atorga el títol no massa excel·lent de cap de comarques, de les quals algunes vegades només es coneix la seva indefinició. Alguns autors han arribat a dir que són nuclis marginals situats en àrees també marginals «que s'haurien de tancar»!

Per què preocupar-se d'aquestes ciutats més petites, doncs?

La resposta a aquesta pregunta —resposta feta des de Barcelona— es pot trobar a *Les ciutats invisibles,* obra que ja s'ha citat abans, de l'autor italià Italo Calvino. L'autor explica que Kublai Kan, que volia conèixer el món, un món inventariat i descrit, ordenat i finit que ell havia recorregut, demanava a Marco Polo que li fes conèixer les coses que havia visitat durant el seus viatges. Marco Polo li descriu els camins i les llars dels homes.

> «En un moment donat li descrivia un pont, pedra per pedra. I Kublai Kan el va interrompre i li digué: "Per què em descrius i em parles de les pedres? Només em descrius i em parles de les pedres. Només és l'arc el que m'interessa". I Polo li va respondre: "Sense pedres no hi ha cap arc"».

Sense pedres no hi ha arcs. Catalunya no és un desert on es trobin fèrtils oasis, sinó la llar comuna d'una col·lectivitat altament urbanitzada en la qual —i aquesta és la seva característica principal— les relacions verticals, el vell i anacrònic ordre jeràrquic, va sent substituït per uns feixos de relacions recíproques fonamentades en principis d'igualtat i de complementaritat, relacions entre les aglomeracions, és clar, però també entre centres més petits que, potser, són els que mantenen més viu els sentits de sociabilitat i de solidaritat. Aquests centres més petits són les pedres sense les quals no es podrien aixecar ni aguantar els arcs.

5. Una nova interpretació de l'estructura territorial

Per arribar al coneixement clar de la realitat territorial actual de Catalunya s'ha d'efectuar una anàlisi completa i profunda que permeti arribar a una etapa de formulació teòrica i de determinació conceptual. S'han d'analitzar tots els indicadors que siguin reflex de tots els fluxos de relacions que existeixen entre els ciutadans: els moviments diaris de residència-treball, les trucades telefòniques, els volums de relacions de compres, la intensitat del trànsit, els moviments en raó de l'oci i el lleure, la direcció i el sentit dels fluxos bancaris i financers, la importància de les inversions industrials i comercials, la creació de llocs de treball, etc.

Evidentment, com a teló de fons no es poden oblidar ni l'estudi de l'evolució demogràfica, ni els problemes de la localització de l'activitat econòmica, ni l'estudi de la morfologia del territori i de la seva influència quan es tracta de determinar els eixos viaris i l'emplaçament de les superfícies comercials, ni, és clar, el pes que té l'evolució històrica de la comunitat.

De les anàlisis que s'han efectuat a la majoria dels països de l'occident d'Europa més veïns, que tenen estructures i organitzacions sòcio-poblacionals més semblants entre ells i dels que ens són més propers els hàbits mentals, els planteigs jurídics, l'evolució econòmica i la formació intel·lectual, es pot arribar a conclusions interessants.

Evidentment, es pot afirmar que arreu domina el fenomen metropolità, que és un fet relativament recent que ha capgirat els funcionaments territorials i ha obligat a formulacions teòriques noves que abans mai no s'havien pensat.

Tot i això, però, hom assisteix, en la majoria de les grans ciutats, a un canvi de tendència, des de fa pocs anys. Aquell creixement ràpid, desordenat, caòtic i ininterromput, iniciat als anys seixanta, que portà a una explosió urbana fins aleshores desconeguda, ha deixat pas a una disminució del pes relatiu de les àrees centrals i a la progressiva suburbanització i una nova jerarquització dels espais.

A Barcelona es manifesten clarament les etapes d'aquest procés de creació i d'evolució de les àrees metropolitanes: primer, un creixement natural i accelerat de la població per la conjunció dels fenòmens de l'augment de la natalitat i de la reducció de la taxa de mortalitat; després, un procés d'industrialització ràpid i sostingut que persistí fins a la crisi dels anys setanta, apareguda per la coincidència de factors diversos; més endavant, un desenvolupament de les tecnologies del transport (és un procés que entronca amb la situació actual) que fa possible una mobilitat cada vegada més gran, per raó del treball, de les compres, de la cultura, del lleure i de l'oci, etc., tal com s'ha dit. Avui, per exemple, és ben notable que, a causa d'aquest augment de la mobilitat, s'estenen per una bona part de Catalunya la tinença i l'ús de segones residències, el desenvolupament d'alguns sectors turístics i d'esplai lligats estretament i directament al sector metropolità de Barcelona.

En dir això, no s'ha de pensar només en l'impacte causat per la proliferació dels espais edificats de nou, sinó, a més, en tot el que això comporta: vies d'accés, xarxes de distribució d'energia, creació de centres comercials nous, parcs d'estacionament de vehicles, eliminació de residus, serveis personals, etc. Tot plegat representa l'aparició de conjunts nous tan aviat propers als emplaçaments «històrics» (el Masnou, Mataró, Sant Cugat, Gelida, Capellades, Pontons, per exemple) com apareguts en sectors fins fa poc encara considerats «naturals». És un fet que, amb alts i baixos, va continuant.

El centre de Catalunya ja no es pot entendre d'una manera estàtica, com si fos un punt. El centre de Catalunya és un itinerari.

Tot el que s'ha anat dient provocà la complexitat creixent de l'aglomeració i, com ja era previst, la seva extensió part defora del terme municipal administratiu de la ciutat gran. A més, a causa de la mobilitat creixent de les poblacions i del poder d'atracció de la ciutat de Barcelona es pot observar que l'impacte de la mobilitat per raó del treball incrementa la interrelació existent entre la ciutat central i les àrees circumdants. Les xifres d'aquesta relació demostren l'existència d'un sol mercat de treball, que és la condició específica que caracteritza la unitat urbana: la ciutat és, sens dubte, el lloc on la gent viu i treballa.

La realitat de la importància de les interrelacions existents és, però, segons la informació obtinguda dels padrons d'habitants del 1981, més reveladora que les mateixes dades de la taula 1. Segons l'esmentat padró, el nombre d'entrades diàries d'actius a Barcelona, procedents de la resta de la Regió I, és de 175.000, mentre que el de sortides, també diàries, vers les comarques de la mateixa Regió és de 70.000 actius. És a dir, més del 25% dels llocs de treball de Barcelona són ocupats per actius procedents d'altres municipis i més del 12% dels actius de Barcelona troben feina a l'exterior de la ciutat, però a la seva àrea[9].

Així doncs, tant pel nombre de persones de cada municipi de la que diuen Regió I que es desplaça diàriament a altres municipis de la mateixa Regió per anar a treballar com pel nombre de llocs de treball existents al conjunt de municipis i per la magnitud i el sentit dels viatges, es pot assegurar que hom es troba front a un fet metropolità innegable que forma un sol mercat de treball i un nucli comú de residència[10].

---

[9] Serra i Batiste, J.; «Mercats de treball a la regió de Barcelona», *Banca Catalana*, revista econòmica, núm 76, Barcelona, setembre 1985.
[10] Serra i Batiste, J.; *op. cit.*

Taula 1. Població activa i llocs de treball (any 1981)

	Població activa ocupada		Llocs de treball	
	Xifres absolutes	%	Xifres absolutes	%
Barcelona	562.000	31,8	666.000	37,7
Resta de la Regió I	667.000	37,8	563.000	31,9
Resta de Catalunya	538.000	30,4	538.000	30,4
Total	1.767.000	100,0	1.767.000	100,0

Dades obtingudes del padró d'habitants de 1981.
La Regió I és la que va definir la Ponència de la Divisió Territorial l'any 1936. Estava integrada per les comarques del Baix Llobregat, el Barcelonès, el Maresme, el Vallès Oriental i el Vallès Occidental, les de la Regió Metropolitana de Barcelona actual.

L'informe del 1981 de les Nacions Unides deia que una

> «aglomeració urbana és la població continguda en un territori determinat i habitat amb uns nivells urbans de densitat»,

i que una

> «regió metropolitana inclou altres zones amb menor densitat de la població però que resten sota la influència directa de la ciutat».

Aquestes definicions escauen perfectament a allò que s'esdevé al sector central de Catalunya —es tracta d'un «sector central» funcional i sociològic, no estrictament geomètric—, sector on, certament, s'ha esdevingut un fet detectat i reconegut al llarg dels anys.

6. El reconeixement d'una realitat manifesta

Tàcitament o explícitament, tothom ha convingut que al voltant de la ciutat de Barcelona s'havia de formar, s'estava formant o s'ha format un sector metropolità. No és un reconeixement admès quan no es podia ignorar la grandària inusual de la ciutat d'ara, sinó que ho ha estat ja en altres moments més allunyats

— El tractament especial que els germans Santiago i Nicolau Rubió atorguen al sector immediat a Barcelona en redactar el *Regional Planning* (1932), que consistia, com deia el seu nom, en un pla de distribució en zones del territori català i que es pot considerar, a Catalunya, com el primer intent de planificació territorial global:

— Les afirmacions formulades per Pau Vila a *La fesomia geogràfica de Catalunya* (1937):

> «El fet cabdal del poblament en l'actualitat és el fet de la concentració humana en els nuclis industrials de les terres baixes. Aquest fenomen té la seva màxima manifestació en les terres compreses dins l'anomenat "vuit ferroviari"»,

o sigui, les terres compreses entre la Serralada Pre-litoral i la Mediterrània i entre Sant Vicenç de Calders i Maçanet-Maçanes.

— L'espai comprès per la definició de la «comarca de Barcelona», el 1953, amb la finalitat de resoldre, mancomunadament, els problemes greus que s'havien plantejat a Barcelona i als municipis continguts i que calia resoldre sense demorança. Calia, segons el pla, regular el creixement de Barcelona, evitant el desenvolupament sense mesura de la ciutat i encaminant la població i les indústries cap a altres sectors de la «comarca», «zones industrials i residencials de creixement localitzat no indiscriminat». Aquesta «comarca de Barcelona» comprenia 27 municipis dels quals, a

més dels pertanyents al Barcelonès, n'hi havia de les del Vallès, el Baix Llobregat i el Maresme. Tot i que aquest pla demostrà ben aviat que havia arribat tard i que calia més espai per endegar una bona política territorial del conjunt barceloní, l'àmbit fou ratificat vint anys més tard pel decret que creà l'Entitat Metropolitana de Barcelona, coneguda després com la Corporació Metropolitana de Barcelona.

— El pla director solicitat per la Direcció General d'Urbanisme (1972) reconeixia l'existència d'una àrea metropolitana de Barcelona que comprenia des del Penedès al Montseny i des del Garraf al Maresme, o sigui, la superfície compresa dins el «vuit ferroviari català» que era l'àrea que el 1937 Vila havia definit com el sector més dinàmic quant a la població i el més emprenedor econòmicament, motor del conjunt català. Es pretenia, amb l'establiment i el reconeixement de l'àrea, afavorir l'aparició de les economies externes, poder disposar d'una abundant mà d'obra especialitzada i dels tècnics qualificats necessaris, tenir centres d'investigació, regular una xarxa viària suficient i racional, etc. El requisit bàsic era la plena acceptació del concepte nou de ciutat.

— Tant la Corporació Metropolitana de Barcelona (tenia 476 km^2 i 3.032.000 habitants al moment de la seva dissolució) com les entitats metropolitanes que foren creades per les Lleis d'Ordenament Territorial de 1987 es fonamentaven en l'acceptació del fet metropolità de Barcelona i en el principi de la necessària regulació dels serveis comuns i de l'acceptació del pla com a hipòtesi operativa.

L'anàlisi d'aquestes aportacions descrites justifica clarament l'existència «d'un cert consens» sobre l'existència d'una àrea a l'entorn de la capital catalana on existeixen les característiques de metropolitanitat.

La supressió més recent de fronteres físiques, mantingudes moltes vegades per interessos locals i per salvaguardar la inaccessibilitat, protectora d'aquells interessos; l'augment de les comunicacions, la velocitat, la seguretat viària, la capacitat de càrrega que han permès els avenços tècnics en curs; la disminució progressiva de les diferències culturals i ideològiques entre les parts diverses del territori català, encara que no de les diferències econòmiques i de tracte; l'establiment de formes comunes de compra, estalvi, inversions, d'abocar-se al lleure, etc., propicien una relació més gran entre les ciutats i les viles de Catalunya, que actuen, junt amb Barcelona i complementant-la, com a veritables motors i catalitzadors de les transformacions que s'esdevenen.

7. L'anàlisi de les transformacions

Aquestes transformacions que esdevenen i que han esdevingut en el territori català porten, en primer lloc, a l'articulació de l'àrea metropolitana de Barcelona en un conjunt complex i real, a l'interior del qual, però, es formen subàrees de gran cohesió, veritables subsistemes al seu torn d'estructura interna no simple.

Sembla que no seria allunyar-se de la realitat dir que aquestes subàrees es poden agrupar de la manera següent:

a) Àrea immediata a Barcelona.
b) Àrea del Besòs, ja a la Depressió Pre-litoral, entre Montcada i Granollers.
c) Àrea central del Vallès, que comprèn la part tradicionalment més industrial, des de Caldes a Sabadell i a Terrassa.
d) Àrea del Llobregat, que s'estén des de Sant Andreu de la Barca, Castellbisbal i l'estret de Martorell fins a Esparreguera.
e) Àrea del Delta Occidental que, al voltant de l'eix format per la carretera 248, comprèn Sant Boi de Llobregat, Viladecans, Gavà i Castelldefels.
f) Àrea del Vallès de Collserola, que comprèn l'allargassada ciutat lineal formada per Rubí, Sant Cugat del Vallès, Cerdanyola, Ripollet, fins a Montcada.

Més enllà, encavalcant-se, a voltes, amb les àrees descrites, perquè ni en el territori existeixen fets

«naturals» que impedeixin les interrelacions, s'estén la corona de ciutats que configuren altres subcentres metropolitans, entre els quals sobresurten nuclis que són o actuen com a veritables mercats de treball que, tot i la seva evident dependència del centre barceloní, tenen àrees pròpies més o menys cohesionades. Entre aquests centres cal assenyalar Mataró, Sant Celoni, Granollers, Sabadell, Terrassa, Martorell, Vilafranca del Penedès i Vilanova i la Geltrú[11].

Les àrees respectives d'aquests centres són sovint el pont d'enllaç amb les terres situades més a l'interior, com és el cas de Girona, Vic, Manresa, Igualada, Valls i altres.

La complexitat de l'àrea metropolitana de Barcelona encara és més evident si hom compta amb l'actuació, ja present o prevista per a un futur immediat, de les noves centralitats o centres direccionals en construcció. N'hi ha molts, però n'hi ha prou amb assenyalar el de Pedrosa, a l'Hospitalet de Llobregat; la Catalana, a Sant Adrià de Besòs; l'Aeroport de Prat del Llobregat, Montigalà, a Badalona, Masrampinyo, a Montcada; els accessos al segon cinyell, etc.

De fet, tant a la formació d'aquestes noves centralitats com a la consolidació social dels barris perifèrics han contribuït els nous mitjans col·lectius de comunicació, ràpids i freqüents que, ensems que responen a la modificació profunda de l'organització de l'espai català, contribueixen i ajuden a la seva transformació.

En realitat, les transformacions abans esmentades ja permeten i obliguen a acceptar el principi de la unitat urbana de Catalunya, unitat urbana que poca cosa té a veure amb la vella idea de la Catalunya-ciutat d'inspiració noucentista, que feia giravoltar a l'entorn de l'eix de la capital tot el conjunt de Catalunya, sinó que és l'expressió d'un conjunt urbà nou lligat per feixos d'innombrables interrelacions sinal·lagmàtiques, que pressuposen l'existència de fluxos diversos i l'establiment de relacions fonamentades en la igualtat teòrica i jurídica entre els seus membres.

Perquè el canvi més gran que ha ocorregut no és el tècnic, ni el demogràfic, ni l'urbanístic. El canvi més gran és un canvi en la mentalitat de les gents: el vell principi jeràrquic i encotillat, els pobles l'han substituït ara per un principi d'igualtat i d'interdependència lliurement assumida. Aquest és el fet principal.

Reconèixer aquest fet atorga sentit a les paraules d'Oriol Nel·lo, que porten a una molt definida manera de fer. Diu Oriol Nel·lo:

> «És necessari, en primer lloc, abandonar qualsevol vel·leïtat antiurbanística i potenciar la realitat urbana catalana. Aquesta potenciació, que no ha de representar, ni poc ni molt, el debilitament de cap altra política sectorial, requereix l'acció conjunta i coordinada de les autoritats locals, regionals i estatals». (Nel·lo hi afegeix «i europees»)[12].

Vist això, només cal preguntar-se: què vol dir «la realitat urbana»? Potser es pot respondre a aquesta pregunta si es torna a considerar que més enllà d'aquestes grans metròpolis es troben àrees d'atracció d'algunes ciutats importants —ja se n'ha esmentat alguna— que organitzen territoris de diversa entitat demogràfica i de composició econòmica, centres que es caracteritzen per estar supeditats a algunes d'aquestes ciutats: són centres com Reus, Lleida, potser Manresa, potser Tortosa, etc.

No es pot dubtar que aquests centres juguen un paper que es podria anomenar «regional clàssic», i que tenen una tendència innata a convertir-se en guies dels seus entorns. Però, si com assenyalava Roger Brunet darrerament, volguessin monopolitzar la gestió territorial, arribarien a esterilitzar la vida de les comunitats de base, que són les unitats municipals.

És per això pel que no deixa de representar cert perill per a la democràcia més directa, elevar aquests

[11] Esteban i Quintana, M.; *Distribució de la mobilitat pel treball a la Regió Metropolitana de Barcelona*, Mancomunitat de Municipis, Barcelona, maig 1989.

[12] Nel·lo, O.; «Les ciutats en la construcció d'Europa», *Eurociutats. Conferència de les Eurociutats*, Barcelona, 1989.

centres en veritables directors col·lectius per damunt de les formes d'associació voluntària dels ciutadans. Convindria, algunes vegades, reduir el seu paper, sense menystenir la seva importància, «a la cura dels seus problemes, dins dels límits fixats per les exigències del desenvolupament de l'Estat i de l'autonomia de les comunitats infraregionals», tal com va afirmar Jacques Levy.

El que passa, possiblement, és que no existeix una necessitat veritable de construir entitats situades en un ordre jeràrquic vertical i, en canvi, el que s'hauria d'intentar és la identificació de les xarxes formades per les relacions que existeixen entre associacions dotades d'autonomia, plenes de contingut, amb una organització viva i plena de voluntat.

Finalment, seguint l'anàlisi de l'estructura actual del territori català, es troben unes entitats encara més petites. Són unes entitats amb els caràcters de sistemes urbans que no deuen la seva existència a cap acte administratiu, sinó, d'una banda, a la presència de nuclis relativament grans que exerceixen una projecció molt forta sobre el conjunt del sistema, i, d'altra, a raons històriques i a les interdependències que hi ha entre els nuclis que formen el sistema.

Giuseppe Dematteis, en analitzar aquestes entitats noves, definia els seus trets fonamentals de la manera següent: Són com

> «regions fonamentades *en el que no existeix* i ocupen un nivell inferior al dels Estats o al de les regions administratives. Tenen, doncs, una dimensió intermèdia entre la regió administrativa i el municipi».

Dematteis continua desenvolupant la seva idea:

> «Aquesta nova entitat territorial d'aquest nivell agrupa alguns nuclis, antics ens de nivell local, i constitueixen *"el nivell local nou"* que respon adequadament a l'exigència política d'una demanda perifèrica de reconeixement de la diversitat».

Brunet també segueix el mateix camí quan afirma el caràcter de les entitats territorials noves, d'avui, i valora el seu pes com a medi eficient en el procés constant de la decadència de l'Estat. Davant dels recels que desperta entre els ciutadans la concentració del poder a mans de l'Estat omnipresent, omnipotent i omnicompetencial, i dels recels de les regions clàssiques que volen imitar l'Estat, sembla que les poblacions es complauen a reafirmar la seva personalitat dins d'unitats més petites amb les quals, molt sovint, s'arriben a identificar.

Aquestes entitats, cada vegada més, són considerades com l'espai de les relacions que els homes estableixen entre ells.

Ara bé, aquestes unitats no poden existir sense la conciència de pertinència i sense l'exigència de participació. Les regions «clàssiques» poden ser fruit de decisions polítiques, fruit de la necessitat de control de la societat i de la necessitat de funcionament del sistema econòmic i de l'aparell administratiu. Per això, doncs, poden existir sense l'adhesió col·lectiva de tipus cultural, de tipus personal i autònom que és indispensable en l'agrupació de caràcter municipal o supramunicipal.

8. Sobre els obstacles i els seus remeis

Els canvis que es requereixen per arribar al reconeixement de les entitats noves supramunicipals (les àrees metropolitanes en són exemples paradigmàtics) són considerables. Però aquests obstacles no han de ser insalvables.

Juli Esteban ha escrit recentment:

> «No té gaire sentit tractar del futur de Barcelona prescindint de la seva realitat metropolitana. És més, es pot sostenir que Barcelona-ciutat no és un fet intel·ligible si pretenem conceptuar-lo aïlladament del seu context territorial»[13].

[13] Esteban i Noguera, J.; *Els objectius territorials per a la Regió Metropolitana de Barcelona.* Informe presentat a la Mancomunitat de Municipis de l'Àrea metropolitana de Barcelona, Barcelona, juny 1990. Document primer del present quadern (pàgines 9-20).

Més endavant, aquest autor afirma que la configuració geogràfica física de la Regió Metropolitana de Barcelona és de considerable claredat i, en definir-la, no fa sinó incidir en els límits que s'han considerat des de Pau Vila: la mar, al llarg d'una línia de costa de més de cent deu quilòmetres; el Pla de Barcelona, seu del continu urbà edificat; els espais litorals del Maresme i el Garraf; la Depressió Pre-litoral, que Juli Esteban anomena «àrees metropolitanes interiors»; les valls del riu Llobregat fins a Esparreguera, i les del riu Besòs i el ventall dels seus components (Congost, Mogent, riera de Caldes, Ripoll, riu Sec, Tenes, etc.). Esteban exposa algunes dades que val la pena de recordar. Són les que es resumeixen a la taula 2.

Aquestes «corones» constitueixen el veritable centre metropolità. En ell s'ha desdibuixat i esmorteït el sistema, conegut fins ara, que s'havia articulat exclusivament sobre els centres urbans dels municipis. Aquesta ja no és la visió territorial de Catalunya que correspon a la realitat. Malgrat dir això, hom no ha de pensar que el sistema metropolità existent li sigui contradictori i substitutiu. El sistema metropolità complementa, o podria complementar, el sistema nodal municipal existent i li atorga, o podria atorgar-li, una vitalitat nova. A la vista de tot el que ha estat exposat, hom es podria preguntar: és que els territoris de més enllà de la Regió I es poden considerar urbans? És que aquells territoris es poden considerar inclosos en un sistema metropolità que cobreixi la superfície total de Catalunya?

9. Perquè es pot parlar de tipus nous de ciutats

Tots els canvis importants que s'han efectuat a Catalunya l'últim quart de segle han tingut repercussions notables de tipus territorial. Només s'ha de pensar, tal com sempre s'ha assenyalat, en els grans moviments migratoris, la distribució cada vegada més desigual de la població i dels llocs de treball, el buidament progressiu de les àrees agrícoles, l'aparició d'una necessitat urgent de sòl industrial, la generalització dels medis de transport ràpids i relativament barats. Tot comportà l'enfortiment del fenomen urbà que, els darrers decennis, ha superat els límits administratius dels termes municipals *no només a les ciutats més grans i a les mitjanes,* sinó també a d'altres titllades de petites en les quals també s'ha desenvolupat la indústria i s'hi han diversificat i especialitzat els serveis.

Aquest és un canvi molt gran des del punt de vista qualitatiu, ja que ha fet que la ciutat nova creada d'aquesta manera ja no sigui una ampliació de la ciutat tradicional, sinó una manera nova d'assentament humà, en el qual s'esborren les diferències entre món rural i món urbà, entre els quals ja no existeixen clares dicotomies, sinó que apareixen, en ells, àrees urbanitzades que ja no són ni ciutat ni camp, sinó un conjunt d'espais urbans i d'espais que encara estan lliures, aspectes diferents d'una mateixa ciutat.

I passa igual amb l'oposició centre-perifèria que feu gastar tanta tinta als geògrafs de fa vint-i-cinc anys. Ara ha aparegut un tipus nou de ciutat que, possiblement, podria qualificar-se de *ciutat-regió, o ciutat-comarca* o *ciutat-aglomeració petita*... ciutat que és la manifestació d'un ús nou i d'una concepció nova de l'espai.

Deia Paul Claval, quan tractava d'aquesta qüestió, que s'ha experimentat un canvi que no s'havia fet mai: el canvi dels espais de la vida diària.

La ciutat s'ha instal·lat a l'espai rural sense abandonar cap bri de la seva especificitat. La ciutat és un model cultural que actua sobre el conjunt de la societat. Aquest és el procés d'urbanització que caracteritza la Catalunya actual, com caracteritza el conjunt del món occidental, almenys a Europa.

D'aquesta manera han nascut les noves entitats territorials urbanes on es desenvolupa la societat nova. Aquests sistemes urbans, veritables sistemes gairebé tancats pel que fa referència als mercats de treball, confereixen a l'estructura territorial d'avui un ordre policèntric en el qual, és clar, s'ha de reconèixer la preeminència dels centres metropolitans més grans.

En aquestes entitats territorials noves (*the daily urban regions* de què ja parlà J.L. Berry), es desenvolupen

Taula 2. Superfície, població i densitat a la Regió Metropolitana de Barcelona, per àmbits territorials

	Extensió km²	Població habitants	Densitat habitants/km²
Primera Corona			
Barcelona	97,6	1.712.350	17.544
El continu edificat: àrees urbanes de Badalona, Cornellà, Esplugues, l'Hospitalet, Montgat, Santa Coloma, Sant Adrià, Sant Joan Despí, Sant Just Desvern	73,4	760.315	10.385
Total del continu edificat	171,0	2.472.665	14.460
Segona corona			
Delta del Llobregat (Castelldefels, Gavà, el Prat, Viladecans, Sant Boi)	117,5	256.900	2.186
Vall Baixa del Llobregat (Castellbisbal, Molins de Rei, Pallejà, el Papiol, Santa Coloma de Cervelló, Sant Andreu de la Barca, Sant Feliu, Sant Vicenç dels Horts)	98,1	108.930	1.110
Vallès de Collserola (Cerdanyola, Montcada, Rubí, Ripollet)	137,3	197.450	1.438
Vallès del Besòs (la Llagosta, Martorelles, Mollet, Montmeló, Montornès, Parets, Santa Perpètua, Sant Fost)	68,4	105.720	1.546
Baix Maresme (Alella, Masnou, Premià, Tiana, Vilassar)	55,9	79.920	1.430
Total de la segona corona	477,2	748.920	1.569
Total de l'àrea immediata de Barcelona	648,2	3.221.585	4.970
Tercera corona			
Granollers	14,9	50.000	3.356
Martorell	12,9	16.450	1.275
Mataró	22,6	101.350	4.484
Sabadell	36,5	190.630	5.223
Terrassa	70,1	161.630	2.306
Vilafranca del Penedès	19,6	27.510	1.403
Vilanova i la Geltrú	33,5	46.850	1.398
Total de la tercera corona	210,1	594.420	2.829
Resum			
Primera corona	171,0	2.472.665	14.460
Segona corona	477,2	748.920	1.569
Tercera corona	210,1	594.420	2.829
Resta de la Regió I, o sigui, la Regió Metropolitana de Barcelona (els àmbits periurbans de les respectives corones)	2.376,2	508.285	214
Total	3.234,5	4.324.290	1.337
Resta del territori	28.660,5	1.654.350	58
Total	31.895,0	5.978.640	187
Dades d'algunes entitats legals recents per a la comparació amb la segona corona			
Corporació Metropolitana 1953	476,0	1.672.000	3.512
Corporació Metropolitana 1989	476,0	3.032.720	6.369
Entitat Metropolitana del Medi Ambient	585,3	3.083.350	5.268

migracions pendulars diàries per raó de treball, originades per la situació dels centres comercials nous i dels centres dels serveis col·lectius.

Dematteis completà aquesta visió quan afirmà:

> «a l'hora que l'automòbil i les telecomunicacions, els sistemes funcionals de treball són l'equivalent funcional del que era l'àmbit municipal quan es circulava a peu o en carreta».

Ara sembla que es pot respondre amb més claredat a la pregunta que abans s'ha formulat: la resposta dependrà de si es pot considerar una realitat existent o no la unitat urbana de Catalunya.

Doncs bé, a «la resta del territori» existeixen «àrees urbanes» ben clares que, al seu torn, són focus indubtables d'urbanització i de dinamisme. Totes elles mantenen evidents relacions de treball i de lleure amb Barcelona, a més d'altres relacions de tipus econòmic i cultural i estretes vinculacions socials.

Aquestes àrees urbanes són constituïdes per ciutats que formen unitats viscudes i percebudes amb llurs entorns o rodalia. Es poden donar alguns exemples, tenint ben clar que podrien donar-se'n molts més (vegeu taula 3).

Taula 3. Àrees urbanes a Catalunya

	Km²	Habitants	Habitants km²
Banyoles	260	21.500	82
Figueres	73	36.000	493
Girona	285	97.500	342
Igualada	460	51.000	111
Lleida	885	138.000	156
Manlleu	127	19.500	153
Manresa	408	89.000	218
Mollerussa	270	25.000	92
Olot	211	33.500	158
Tarragona-Reus	400	217.000	542
Tortosa	750	52.000	69
Vic	220	44.000	200
Vilanova i la Geltrú	61	49.000	803

Al costat d'aquestes àrees, es troben d'altres centres menors i centres turístics de desenvolupament més recent que, per raons històriques, econòmiques, d'emplaçament, exerceixen una gran influència cultural i urbanitzadora damunt entorns rurals. Són centres com, per exemple, Artesa-Ponts, que configura un entorn comarcal-urbà al Segre Mitjà; de Balaguer, el centre més actiu de la Noguera meridional; Berga, enllaç i unió entre les àrees pre-pirinenques, forestals i mineres, i les planes industrioses del Llobregat central; Cambrils-Salou-Vila-seca, que forma un subconjunt característic i individualitzat a l'interior de l'àrea metropolitana de Reus-Tarragona; Camprodon, centre articulador de les valls altes del Ter; Centelles-Tona, que amb Balenyà i Seva forma un subconjunt ben clar de característiques urbanes ben precises dins les terres d'Osona; Guissona, centre emergent que atorga dinamisme al sector de la Segarra nord-occidental i de l'alta Ribera de Sió; Palafrugell-Palamós, unitat turística que, amb Platja d'Aro i Sant Feliu de Guíxols, constitueix el front marítim de l'àrea metropolitana de Girona; i un llarg etcètera que podria comprendre, encara, Ripoll, Tàrrega, Torroella de Montgrí, Tremp-la Pobla de Segur, Ulldecona i d'altres.

Tot el territori català és una unitat urbana, discontínua, però cohesionada com a resultat de la presència d'un focus activador de la categoria de Barcelona. Si això és tan clar, quins són els obstacles que s'oposen que la realitat evident esdevingui un fet acceptat per tothom, fins i tot pels legisladors? Quins són els obstacles que impedeixen de veure aquesta realitat, que queda moltes vegades com esmorteïda per la resplendor que brolla de l'altra realitat, la que és més fàcil de copsar i de veure i que, d'antuvi, sembla més decisiva per a l'esdevenidor de Catalunya, la realitat de l'àrea metropolitana de Barcelona i la de la seva regió?

10. Quins obstacles i quins remeis

D'obstacles, n'hi ha de molts tipus. Ara no es tractaran els que tenen l'origen en la malvolença de molts i en els recels antiurbans eixits de moments històrics que no haurien de perpetuar-se. D'aquests recels se'n feia ressò Torras i Bages quan deia, per exemple:

«Als grans centres urbans moren els sentiments nobilíssims, les idees sanes, els costums senzills i l'abnegació necessària».

Tampoc no es tractaran els obstacles derivats de la rutina mental, de l'afecció excessiva a les creences heretades, afecció que limita la llibertat i la capacitat de raciocini.

Es tractaran ací, d'una banda, els obstacles provinents de l'estructura administrativa existent. Prop d'un miler de municipis (i qui sap on s'anirà a parar si proliferen algunes tendències que, pel que es veu, són ben arrelades!) en una Catalunya d'uns 32.000 km² són un entrebanc per a la modernització de l'Administració general i de la local i del conjunt de la societat catalana.

Figura 2. Municipis de més de 10.000 habitants. 1986

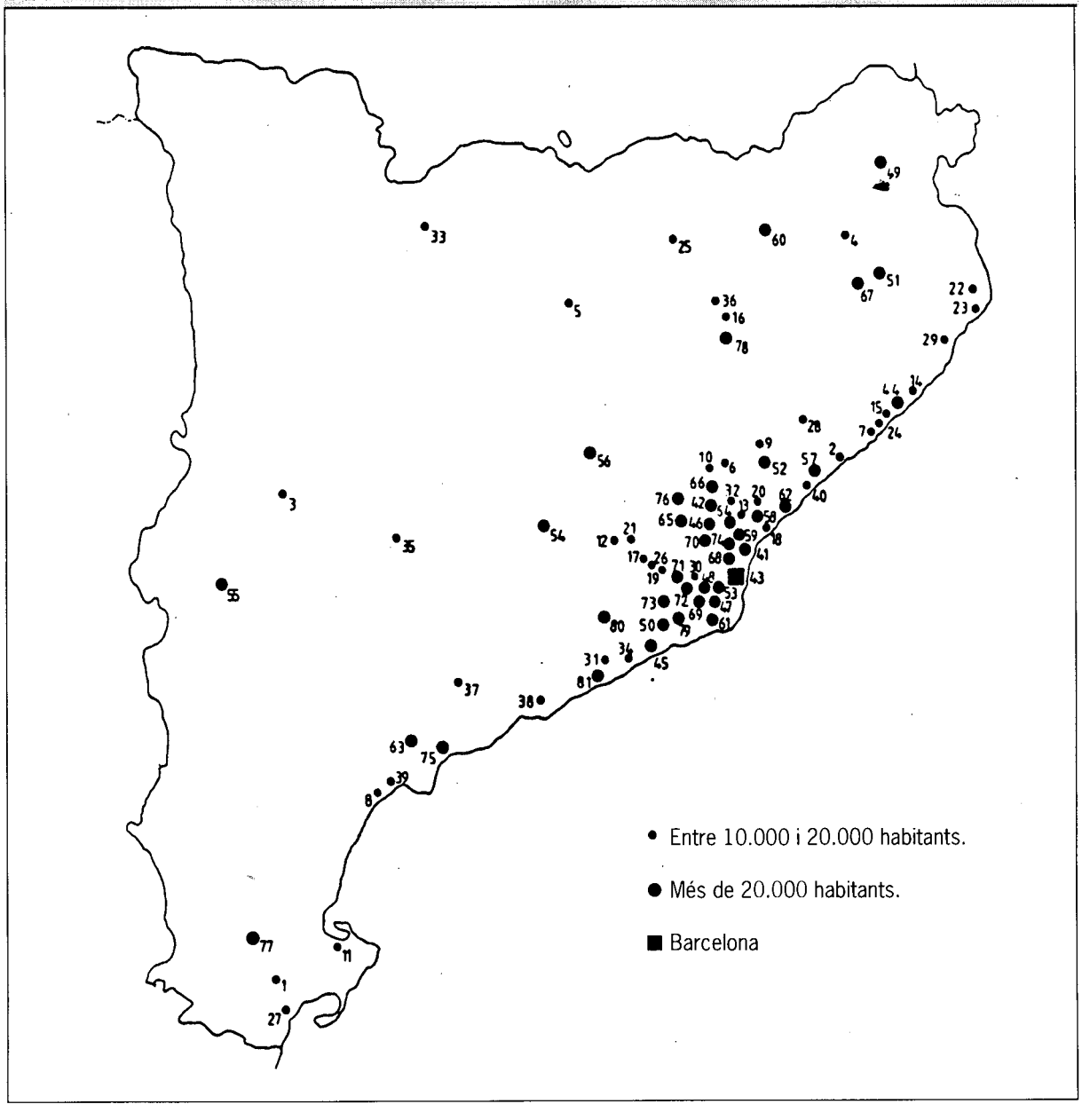

D'altra banda, la distribució desigual de la població damunt el territori encara fa més dificultosa la pràctica de la vida col·lectiva. Cal, per tant, una racionalització del mapa municipal que estableixi la creació d'entitats d'Administració local agregades, que agrupin esforços i pràctiques, i mancomunin serveis.

La realització d'aquesta reforma no serà fàcil. Encara no han estat estudiats a fons els fets i no ha estat realitzada encara una reforma que solucioni els dos grans problemes de l'Administració local: el problema d'estructuració interna de les àrees metropolitanes i del seu encaix amb el conjunt del territori, i el

Figura 3. Agrupaments de municipis

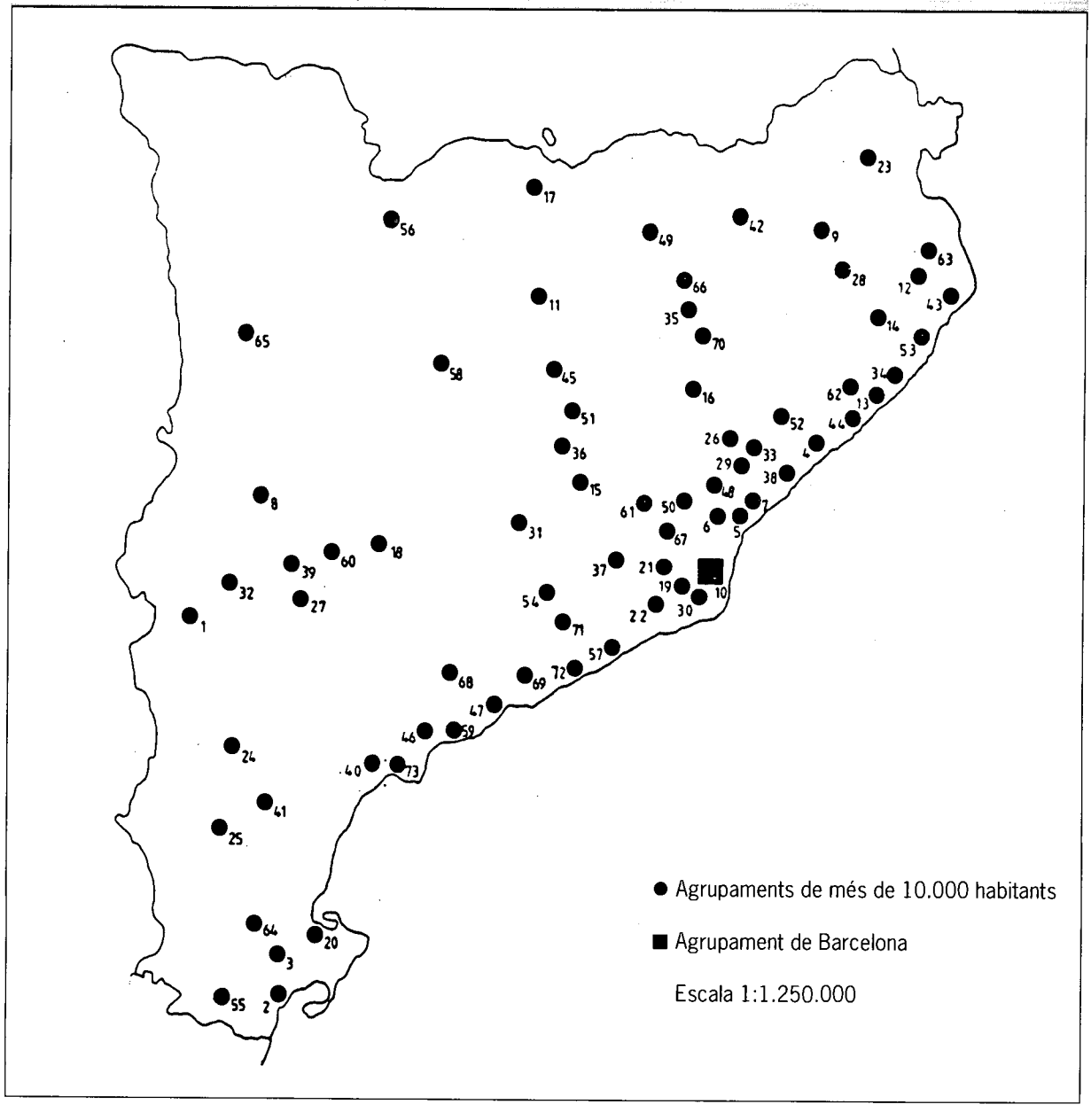

problema de la fragmentació municipal i dels inconvenients que comporta l'existència del minifundisme municipal actual.

Tal com es desprèn de la comparació dels dos mapes adjunts, l'establiment d'aquestes unitats municipals agregades seria la manera de fer arribar a tots els indrets de Catalunya uns instruments aptes per a la urbanització integral, que és la via indispensable cap al progrés col·lectiu. En l'actualitat, es veuen àrees extenses sense nuclis de més de vint mil habitants en uns sectors determinats. Si s'efectués aquesta reforma proposada d'agregació municipal, moltes àrees es veurien dotades d'entitats municipals o «municipalies» amb capacitat per promoure un nou abrandament i una activitat nova a les terres catalanes[14].

Seria, a més, la manera d'evitar una política d'annexions que s'ha mostrat ineficaç i equivocada i que no ha fet altra cosa sinó generar tendencies segregacionistes centrífugues.

L'annexió ha fet desaparèixer la personalitat i la representació política de moltes col·lectivitats humanes, i això, en una via oberta cap a una societat més democràtica, no és convenient. En no tenir aquesta representació, els col·lectius exigeixen la solució traumàtica de la segregació, amb què creix el nombre de municipis i el dels problemes. La realitat actual posa en relleu la urgent necessitat de crear òrgans que coordinin les actuacions dels municipis, que planifiquin i que gestionin ensems i que respectin, però, la personalitat política de cadascun d'ells.

Els municipis, els pobles agregats, els barris i les barriades de les ciutats més grans, les caseries disperses, algunes urbanitzacions, colònies i polígons se senten cèl·lules bàsiques de la nova societat que se sent més democràtica, cèl·lules més properes al ciutadà, amb més possibilitats d'agilitzar la participació i el control. El problema actual que encara s'ha de resoldre no és el de crear entitats més grans, més allunyades del ciutadà, afavoridores de macrocefàlies i de concentració de poder, sinó el d'enfortir els municipis per facilitar el seu protagonisme. En realitat, tots els assaigs de col·laboració intermunicipal, de suma d'esforços o de mancomunitat fets fins ara tendeixen a proporcionar l'instrument participatiu i eficaç que necessiten els municipis sense minva de les competències locals que les lleis els atribueixen.

Un exemple de la necessitat d'aquests agrupaments municipals l'ofereix l'aparició a Catalunya dels sectors metropolitans. Avui, a Catalunya, hom troba el sector metropolità prou conegut i que és l'objecte cabdal d'aquest estudi, el sector metropolità de Barcelona, però si s'observa bé el territori ja s'ha de comptar amb el que es va creant a l'entorn de Reus, de Tarragona i de Valls, que comprèn subsectors turístics (Cambrils, Salou, la Pineda), de residència (Altafulla, Tamarit, Torreforta, Vila-seca, la Canonja), i d'altres d'una forta i, potser, excessiva concentració industrial (la refineria, la petroquímica, els polígons) i d'activitats derivades de les funcions portuàries. I potser aviat s'haurà de comptar el sector metropolità que ja s'endevina a Girona-Costa Brava, sector netament turístic, comercial i prestador de serveis, i, potser caldrà comptar amb el que s'està dibuixant, turístic i polifacètic, encara inconcret, a la regió del Segrià, que potser s'anirà estenent cap al Pirineu.

Els sectors metropolitans són exemples paradigmàtics d'aquest agrupament supramunicipal que s'ha proposat. Són moltes les veus que comprenen la necessitat de llur ordenament. La forma que han de tenir, les competències, els òrgans del seu govern, la relació amb els altres ens municipals, són, però, qüestions que encara promouen discussions i reticències. I no hauria de ser així perquè s'ha de tenir ben clara la idea i ben present una altra qüestió. Aïllats, individualment i orgullosament alineats i plenament sobirans, els municipis dels sectors metropolitans (i, en especial, els de Barcelona) no es podran escapar de l'atracció ni del poder d'apropiació de la ciutat central. S'hauria de pensar, doncs, mentrestant es fa més clara per a tothom la idea de la urbanització total de Catalunya, en la institucionalit-

[14] Casassas i Simó, Ll.; «De la planificació territorial a la divisió administrativa», *Espais*, Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya, juliol/agost 1990.

Taula 4. Municipis de Catalunya amb més de 10.000 habitants. 1986

Municipis entre 10.000 i 20.000 habitants (Censos de 1986)

1. Amposta
2. Arenys de Mar
3. Balaguer
4. Banyoles
5. Berga
6. Caldes de Montbui
7. Calella
8. Cambrils
9. Canovelles
10. Castellar del Vallès
11. Deltebre
12. Esparreguera
13. la Llagosta
14. Lloret de Mar
15. Malgrat de Mar
16. Manlleu
17. Martorell
18. el Masnou
19. Molins de Rei
20. Montornès del Vallès
21. Olesa de Montserrat
22. Palafrugell
23. Palamós
24. Pineda de Mar
25. Ripoll
26. Sant Andreu de la Barca
27. Sant Carles de la Ràpita
28. Sant Celoni
29. Sant Feliu de Guíxols
30. Sant Just Desvern
31. Sant Pere de Ribes
32. Santa Perpètua de Mogoda
33. la Seu d'Urgell
34. Sitges
35. Tàrrega
36. Torelló
37. Valls
38. el Vendrell
39. Vila-seca i Salou
40. Vilassar de Mar

Municipis de més de 20.000 habitants (Censos de 1986)

1. Badalona
2. Barberà del Vallès
3. Barcelona
4. Blanes
5. Castelldefels
6. Cerdanyola del Vallès
7. Cornellà de Llobregat
8. Esplugues de Llobregat
9. Figueres
10. Gavà
11. Girona
12. Granollers
13. l'Hospitalet de Llobregat
14. Igualada
15. Lleida
16. Manresa
17. Mataró
18. Mollet del Vallès
19. Montcada i Reixac
20. Olot
21. el Prat de Llobregat
22. Premià de Mar
23. Reus
24. Ripollet
25. Rubí
26. Sabadell
27. Salt
28. Sant Adrià de Besòs
29. Sant Boi de Llobregat
30. Sant Cugat del Vallès
31. Sant Feliu de Llobregat
32. Sant Joan Despí
33. Sant Vicenç dels Horts
34. Santa Coloma de Gramenet
35. Tarragona
36. Terrassa
37. Tortosa
38. Vic
39. Viladecans
40. Vilafranca del Penedès
41. Vilanova i la Geltrú

Agrupament de municipis (més de 10.000 habitants el 1986)

1. Alcarràs
2. els Alfacs
3. Amposta
4. Arenys de Mar
5. Badalona
6. Baix Besòs (Santa Coloma)
7. Baix Maresme (Premià)
8. Balaguer
9. Banyoles
10. Barcelona
11. Berga
12. la Bisbal
13. Blanes
14. Caçà
15. Castellet
16. Centelles-Tona
17. Cerdanya
18. Cervera
19. Delta Baix (Sant Feliu de Llobregat)
20. Delta de l'Ebre
21. Delta Mitjà (Molins de Rei)
22. Delta Occidental (Sant Boi)
23. Figueres
24. Flix
25. Gandesa
26. la Garriga
27. les Garrigues
28. Girona
29. Granollers
30. l'Hospitalet de Llobregat
31. Igualada
32. Lleida
33. Llinars-Cardedeu
34. Lloret de Mar
35. Manlleu
36. Manresa
37. Martorell
38. Mataró
39. Mollerussa
40. Montbrió
41. Móra
42. Olot
43. Palafrugell-Palamós
44. Pineda-Malgrat
45. Puig-reig
46. Reus
47. Ribera de Gaià (Altafulla)
48. Riera de Caldes (Mollet-Caldes)
49. Ripoll
50. Sabadell
51. Sallent
52. Sant Celoni
53. Sant Feliu de Guíxols
54. Sant Sadurní
55. la Sènia
56. la Seu d'Urgell
57. Sitges
58. Solsonès
59. Tarragona
60. Tàrrega
61. Terrassa
62. la Tordera
63. Torroella
64. Tortosa
65. Tremp
66. Vall del Ges (Torelló)
67. Vallès de Collserola
68. Valls
69. el Vendrell
70. Vic
71. Vilafranca del Penedès
72. Vilanova i la Geltrú
73. Vila-seca-Cambrils-Salou

zació dels subsistemes urbans —sistemes urbans reals o ciutats noves discontínues— i compondre una comunitat metropolitana en la qual també haurien de participar com a ens amb personalitat els districtes municipals nous de Barcelona, un cop enllestit el procés de descentralització municipal.

Aquesta organització respondria a les exigències democràtiques de control i de participació, faria possible la discussió i la realització eficaç dels projectes tècnics més convenients, permetria mantenir la personalitat i la representativitat dels ens més petits que s'hagin format al llarg de la història i seria, per dir-ho així, la clau de volta i la peça fonamental de la solució dels problemes generals de la nova organització territorial de Catalunya, prèvia i necessària per arribar a l'endegament dels problemes socials d'avui.

En canvi, sembla estrany que, en una societat tan movedissa com l'actual societat catalana, societat que al llarg dels temps ha dedicat una bona part de les seves disquisicions als problemes territorials, societat en què haurien d'aparèixer, per tant, propostes noves, hom no vegi sorgir interpretacions territorials noves que rompin esquemes ultrapassats. Una de les veus esmentades més amunt és la de Ribas Piera, qui escriu en el treball abans citat:

> «Si ja no es parla més dels 27 municipis, sinó de la Regió I, perquè no abandonar la política de les subdivisions concèntriques i anar directament a l'únic límit per damunt de tota sospita, que és el del territori nacional?
> Per què ens hem de fixar ara en un Pla Territorial Parcial de la Regió I? Per què no fixar-nos en un altre pla que el Parlament té encarregat a termini (...) que és el Pla Territorial Nacional de Catalunya?[15]».

És que es continuarà creient en una macrocefàlia, però sense apenes cos? És que s'haurà de tenir en compte el «cap» i oblidar la resta?

Algunes vegades, quan es parla i s'oposa «la Regió I» (regió urbana i dinàmica) a «la resta» (regió rural i encalmada, l'àrea del silenci), sembla que es vulgui oblidar la realitat i sembla que es pugui afirmar clarament que les noves Lleis d'Ordenament Territorial no es fan ressò dels canvis que s'han experimentat al país des de 1939.

Sembla com si es tornés a repetir una suspicàcia antiga que es manifestava en l'enfrontament entre el món rural i el món urbà. Barcelona i el seu entorn, malgrat la disminució del creixement durant els anys de la crisi, han augmentat 2.280.000 habitants en el que es porta de segle, que representa un increment del 383%, mentre que «la resta» de Catalunya, en el mateix període, ha augmentat 1.221.000 habitants, que vol dir un increment del 66%. També en aquest cas, val la pena d'insistir que, a «la resta» de Catalunya es troben aglomeracions que han crescut amb el mateix ritme que el de les concentracions més grans del sector més immediat de Barcelona ja que s'havien convertit en centres industrials expansius: Sabadell, Terrassa, Tarragona, l'aglomeració de Girona, el Maresme, potser Lleida. Els percentatges són ben diferents, però tot forma una sola unitat.

Catalunya té 187 habitants per quilòmetre quadrat, que ocupen, cal anar-ho repetint, una sola unitat que no és formada ni per dues ni per tres regions diferents juxtaposades, sinó *per una sola regió* de límits indeterminats, però real i homogènia. Tan real i tan homogènia com tantes altres regions europees de països no massa allunyats, regions amb població relativa semblant, com, per exemple, l'alta Garona (130 habitants/km^2), Baviera (155 habitants/km^2), Emília-Romanya (178 habitants/km^2), Friül-Venècia-Júlia (156 habitants/km^2), Llenguadoc-Rosselló (70 habitants/km^2), Lorena (98 habitants/km^2), Piemont (174 habitants/km^2), Provença-Costa d'Azur (126 habitants/km^2), Roine-Alps (115 habitants/km^2).

Una regió, però, és un sistema articulat de ciutats en el qual una d'elles irradia un ampli sentit d'empresa, i confereix cohesió i sentit al conjunt.

A més, avui no es pot comprendre el desenvolupament

[15] Ribas Piera, M.; *Op. cit.*

sense el previ requisit del desenvolupament urbà: tot el desenvolupament urbà. Tot el desenvolupament postindustrial recolza en la ciutat. Aquesta és la dada fonamental que s'ha de tenir ben present.

La regió és un sistema de ciutats. Per això no és fora de la realitat parlar d'una regió de Barcelona que s'estén molt més enllà dels seus límits administratius municipals, que comprèn els límits administratius «regionals» i que, fins i tot, els ultrapassa, perquè té una projecció europea.

Per les herències rebudes, pel veritable compromís històric que ha contret amb tot el poble de Catalunya i també per les incomprensions i els recels que desperta, Barcelona i el seu rodal metropolità immediat han de ser els capdavanters en la lluita per l'indefugible ordenament total de Catalunya, és a dir, del sistema articulat de ciutats que ja cobreix el conjunt del seu territori.

No sembla oportú ni previsor d'entossudir-se en plans més reduïts. La tasca històrica de Barcelona radica en la defensa dels municipis més petits i a desvetllar les terres que semblen adormides, però que només estan aturades perquè ningú no s'ha preocupat de posar en marxa llur motor. Cal que aquests municipis petits ho comprenguin bé i entrin, juntament amb Barcelona, en el camí llarg i difícil que meni a l'ordenament territorial general, exercici viu de defensa comuna de llurs interessos més particulars.

Com en la societat dels humans, també entre els pobles és vàlida la màxima que, si tothom s'esforça a fer que tothom estigui el millor possible, un qualsevol, sigui quina sigui la seva grandària, també estarà, lògicament, el millor possible[16].

11. Com a conclusió

L'anàlisi del territori català, com qualsevol altra anàlisi que vulgui ser científica, s'ha de pretendre que s'efectuï al marge de tota mena de subjectivisme. Avui, hi ha suficient abundor de dades (de població, de l'àrea metropolitana, de la mobilitat obligada i la seva distribució geogràfica, d'indicadors econòmics, de l'ocupació, de l'habitatge, dels usos del sòl i d'inversions, de l'ensenyament, dels transports, dels serveis generals i de les infrastructures) per assolir que els resultats de l'anàlisi siguin clars i el més objectius possible. A vegades, tot i el paper influent i potser decisiu de l'informador, la informàtica pot fornir un coneixement objectiu força valuós.

A més, cal insistir a dir que la discussió sobre els fonaments de l'organització del territori exigeix l'actuació permanent d'un equip estable, que sàpiga mantenir-se en contacte amb la realitat, la qual tractant-se d'una realitat humana, és variable i contingent.

L'equip, és clar, no pot ser compost per homes de gabinet, monocordes i encastellats, sinó que s'ha de pensar en un equip pluridisciplinar permanent, obert a les novetats, que sempre pugui dir, com feren els autors del *Regional Planning* (1932):

> «No tenim la pretensió d'haver fet, ni de lluny, un treball definitiu. No solament manquen les estadístiques, sinó que, encara que no manquessin, seria pueril pretendre de regular de cop i volta, i per sempre, un país en activitat com el nostre».

Barcelona no és solament la seu d'un poder polític, econòmic i cultural que pretén d'afaiçonar Catalunya. Barcelona no és solament el centre ordenador de Catalunya i l'impulsor de diverses organitzacions territorials que, successivament, ajudaren al domini que les diferents classes i els grups socials diferents han exercit al llarg de la història. Barcelona és quelcom més: Barcelona ha format el territori de Catalunya.

Per evitar —encara que els frens socials ho facin semblar impossible— l'aparició de desigualtats noves a l'interior de la ciutat gran, per evitar la progressiva destrucció del paisatge, per evitar el buidament irreversible de les àrees interiors de Catalunya, no es pot efectuar una determinada ordenació del territori

[16] Casassas i Simó, Ll.; «De la planificació territorial...».

que sigui asèptica, com si la vida catalana es desenvolupés en una innòcua solució de laboratori, i, menys encara, no es pot bastir una organització econòmica i social basada en el desenvolupament i l'agençament d'un únic sector del territori. El Pla ha de ser general i ha d'abastar tot Catalunya.

«No es pot admetre mai el caprici com a raó», va escriure Ildefons Cerdà. Per tant, la raó, i no el caprici capgirable, porta cap a l'establiment d'un model d'organització territorial molt més equilibrat, que tingui en compte el pes relatiu de les diverses àrees que componen el territori i la situació especial derivada de la capitalitat barcelonina, que vol dir de la ciutat-real de Barcelona formada per la ciutat administrativa amb tot el seu entorn metropolità.

El territori és un sistema integrat en el qual s'efectuen interaccions entre elements diversos, és un conjunt essencialment dinàmic, és un procés en contínua formació i evolució. Només cal veure com el creixement dels barris perifèrics i el de les poblacions del cinyell immediat contribueixen a la descentralització de les activitats col·lectives i, alhora, provoquen una recentralització de la vida de cada dia. L'anàlisi de tot el conjunt d'estructures del territori portarà a una visió que no serà equivocada ni fragmentària, visió necessària per a la realització del Pla General de Catalunya.

A més, es pot veure arreu que a través de la unitat territorial més petita està renaixent l'interès per la cosa pública, i això és de capital importància. El període del domini dels tècnics preocupats només per l'eficàcia sense valorar, o a penes, les aportacions humanes, s'està acabant. S'havia acusat a aquests tècnics, sovint, de no prestar atenció suficient a la dimensió social de la vida urbana que, per si sola, és de difícil comprensió i abastament. Avui, es retorna a la valoració de la política, i un dels aspectes més positius d'aquest interès nou per la cosa pública i comú és una atenció renovada vers les qüestions municipals. Actualment, la comprensió de la complexitat dels serveis està generant agrupaments municipals, sindicats d'actuació múltiple, *circondari*, agrupaments que són unions pensades per gestionar, en profit de diversos municipis veïns o interessats, la majoria dels serveis sanitaris, el subministrament d'aigües, la depuració de les residuals, la recollida de la brossa, els transports, l'assesorament, etc.

I és en aquest punt quan intervé el pes de les herències històriques, que actuen de fre poderós. És cert i està comprovat que l'estructura territorial tradicional de les comunitats es resisteix als canvis: les estructures territorials són un fre a qualsevol canvi.

Però, si la resistència al canvi efectuada per les institucions territorials és tan forta, possiblement encara ho és més la resistència que li oposen els hàbits mentals que s'han heretat, la formació mental heretada i els interessos particulars.

«No hem assolit de canviar la geografia perquè no hem assolit de canviar del tot els nostres caps», va escriure un dia Raymond Rochefort. És com si una bona part del cos social tingués els ulls i el cap empantanegats en la inactivitat i conformats amb una manera de veure les coses heretada de l'educació tradicional rebuda. Això fa difícil decidir el combat entre el que vol anar endavant i el que intenta de frenar, entre el que neix en l'acció de cada dia, acció constant i innovadora, en l'acció de la realitat popular, i tot el que s'oposa, recolzat en el mur de la rutina.

S'està acostumat que sigui

> «l'Estat el que fixi les regions i les entitats territorials a partir de mecanismes que modelin les relacions socials i econòmiques»,

tal com va assenyalar Paul Claval, però davant d'aquest costum, les entitats territorials noves són l'expressió de relacions nascudes d'una manera espontània, sense regulacions administratives. Reconèixer-les representaria l'acceptació del poder constituent de la sobirania popular, i és lògic que això no sigui fàcil d'acceptar per molta gent, i és lògic que s'intenti substituir l'expressió d'aquesta sobirania per disposicions que estableixen organismes territorials estratificats perfectament, recolzats en un ordre jeràrquic perfecte i tranquil·litzador.

Però aquesta organització jerarquitzada s'oposa a la realitat actual quan, com s'ha dit, l'evolució de les tècniques ha capgirat les condicions de la vida diària i el propi sentit del pensament col·lectiu.

No és posible d'admetre la divisió de Catalunya en porcions privilegiades i racons negligits. Tots els problemes de qualsevol indret de Catalunya (la Ribera de Sió o el Vallès Occidental, la Vall Fosca o Barcelona, els saladars del Segrià o els aiguamolls del Prat) són problemes de tot Catalunya. Aquesta és una nació petita i tothom hi és veí de tothom. Fer comprendre aquesta afirmació i extreure'n les conseqüències precises és la tasca de Barcelona, principalment, i de tots aquells qui aspiren al gaudi de la civilitat.

És la tasca dels polítics i dels planificadors, dels juristes, dels economistes, dels geògrafs, dels funcionaris i dels vianants, dels qui viuen a la ciutat o a l'habitatge dispers, de tot aquell qui es preocupa per l'avenir de Catalunya i per l'assoliment d'una societat menys complicada i més justa.

Pensar en la ferma unitat de tot Catalunya no vol dir renunciar ni una engruna al paper dirigent de Barcelona, paper que la història comuna, el seu esforç i la col·laboració de tots els catalans li han conferit.

Aquest paper dirigent, aquest paper exercit amb una responsabilitat plena, per tot el que s'ha intentat d'exposar durant el present estudi, no el podrà assumir sense la reconeixença plena de l'existència de l'àrea metropolitana de Barcelona, entesa com l'expressió actual i viva del concepte nou de ciutat, element de cohesió de la col·lectivitat i escola de ciutadania.